

Julkisen sektorin kasvu tutkimuskohteena

Hannu Laurila

1 JOHDANTO

Kiinnostus julkisen sektorin toimintaa ja sen ongelmia kohtaan on viime aikoina lisääntynyt, ja paine julkisen sektorin uudistamiseksi on nousemassa. Tämä näkyy myös tutkimuksessa, ja julkisen sektorin kasvuun sekä sen tehokkuuden parantamiseen keskittyneitä tutkimuksia on ilmestynyt runsaasti. Näissä tutkimuksessa, samoin kuin käytännön elämässä, julkisen sektorin tuotosten, eli julkaisuhyödykkeiden tai -palveluiden kysyntä ja tarjonta nähdään yleensä erillisinä. Tällöin on vaarana, että esimerkiksi julkisen sektorin kasvua tutkittaessa huomio kiinnittyy pikemminkin seurauksiin, eli kasvuun sinänsä, kuin itse ongelmiin. Tehokuustutkimuksissa taas näkökulma on puhtaasti tarjontapuolella, ja julkispalveluiden kysyntä ja julkisen sektorin liian suuri koko otetaan yleensä annettuina (esim. Collinge, 1985, Valma, 1988 ja Lehto, 1989; tämän tutkimusperinteen kehittämistä ks. Barrow & Wagstaff, 1989).

Julkisen sektorin kasvu sinänsä on ongelmana vanhaa perua: se on kiinnostanut tutkijoita jo viime vuosisadalla. Eräs varhaisimmista teorioista julkistalouden kasvulle on ns. Wagnerin laki. Lain mukaan julkiset menot kasvavat nopeammin kuin kansantulo, koska talouden kehittyessä markkinoilla syntyy uusia tarpeita ja uusia hyödykkeitä niiden tyydyttämiseksi. Samalla syntyy näitä uusia yksityisiä hyödykkeitä täydentävien julkispalveluiden tarpeita (ks. esim. Musgrave & Peacock, 1958). Teorian mukaan julkiset menot ovat ylijoustaavia kansantulon kasvun suhteen, mikä tarjoaa helposti koeteltavan tutkimushypoteesin. Teoriaa onkin testattu varsin paljon (ks. esim. Abizadeh & Mahmood, 1988), mutta testien informaatioarvo ei kuitenkaan välttämättä ole kovin suuri. Jos julkisen sektorin kasvua lähestytään tällä tavoin pelkästään julkishyödykkeiden kysynnän näkökulmasta, ei tutkimuksen perusteella voida tehdä johtopäätöksiä sen suhteen, onko kasvu ollut kaikilta osin halutunlaista, tai onko julkisessa taloudessa edes olemassa ongelmia.

Askelta eteenpäin edustavat sellaiset tutkimukset, joissa kysyntä- ja tarjontavaikutukset on otettu huomioon erillisinä (ks. esim. Dudley & Montmarquette, 1988). Tämä erottelu sisältyy myös paljon tutkittuun Peacock & Wisemanin siirtymävaikutusteoriaan (1967), jonka mukaan julkisen sektorin muuta taloutta nopeampi kasvu johtuu julkishyödykkeiden kysynnän sopeutumisesta äkillisiin tarjontasysäyksiin. Normaalina aikoina julkinen sektori kasvaa muun talouden kasvunopeudella, mutta voimakkaiden yhteiskunnallisten kriisien, kuten sotien, seurauksena tapahtuu hyppäyksiä, joilta julkisen sektorin kansantulo-osuus ei palaudu aiemmalle tasolle. Tällä tavoin julkistalouden kasvu on pitkällä tähtäyksellä kansantalouden kasvua nopeampaa. Teorian testaukset ovat antaneet ristiriitaisia tuloksia, mutta esimerkiksi Suomessa julkiset menot näyttävät kehittyneen teorian mukaisesti (ks. Laurila, 1988).

Aiemmissä siirtymävaikutusteorian tutkimuksissa on kuitenkin tiettyjä puutteita. Ensinnäkin, niissä on keskitytty julkisten menojen aikauran todentamiseen sen sijaan että olisi paneuduttu syihin, jotka ovat julkisten menojen hyppäyksittäisen kehityksen takana (esim. Bird, 1972). Toiseksi, ekonometrisissa testauksissa tarjontapuolen vaikutukset on yleensä jätetty huomiotta, vaikka itse teoria niitä painottaakin. Kolmanneksi, julkisen sektorin sisäisten ja sen ulkopuolisten tekijöiden on yleensä oletettu pysyvän hyppäyksissä vakioina. Hedelmällisempi ja paremmin Peacock & Wisemanin teoriaan istuva tutkimusasetelma olisi pyrkiä selittämään teorian rakenteellisia murrosvaiheita itseään, eikä seurauksia, joita niillä on julkistalouden kasvulle. Tässä olisi otettava huomioon myös tarjontatekijöiden vaikutus ja lisäksi siten, että julkisen sektorin sisäiset ja sen ulkopuoliset institutionaaliset tekijät olisivat muuttavia. On huomattava, että Peacock & Wisemanin teorian mukaan julkistaloudessa tehtävät päätökset voivat olla vastauksia ympäristön paineisiin, mutta yhtä hyvin ne voivat heijastaa pyrkimyksiä vaikuttaa ympäristöön (aiheesta enemmän Diamond, 1977). Julkinen sektori voi

siis pyrkiä kasvattamaan menojaan myös tarkoitushakuisesti.

Tässä kirjoituksessa on tarkoituksena pohdita, miten tutkimuksen avulla voitaisiin saada aiempaa parempi käsitys julkisen sektorin kasvun syistä ja ongelmista. Siirtyminen julkisen sektorin kasvun selittämisestä ongelmien etsimiseen edellyttää, että kysyntä- ja tarjontapuolelta tulevat vaikutukset otetaan yhtä aikaa huomioon, mutta että ne samalla selvästi erotetaan toisistaan. Aluksi hahmotellaan lyhyesti malli julkisen sektorin tehtävien kysynnästä ja tarjonnasta, jossa sitten esitetään joitakin esimerkkejä kysymyksistä, joita voitaisiin ottaa tutkitavaksi. Viitekohtana on erityisesti Peacock & Wisemanin siirtymävaikutusteoria, joka on Wagnerin lakia konkreettisempi selitys julkisten menojen kasvulle, mutta joka jättää kuitenkin sijaa tulkinnoille ja edelleenkehittelylle.

2 TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

Kirjallisuudessa julkistalouden kasvulle on esitetty monia erilaisia selityksiä (ks. esim. Musgrave & Musgrave, 1976 ja Boadway & Wildasin, 1984). Tutkimuksissa ne jaetaan usein kysyntä- ja tarjontapuolelta tuleviin vaikutuksiin (vrt. esim. Palm, 1988). Kysyntäpuolen vaikutukset edustavat haluttua julkisen sektorin kasvua, kun taas ei-haluttujen vaikutusten voidaan otaksua tulevan pikemminkin tarjontapuolelta. Toinen käytetty lähestymistapa on jako yksilökeskeisen julkisen valinnan teorian (public choice theory) ja kriittisen teorian (critical approach) antamiin selityksiin (vrt. Salminen, 1989). Jako on osittain yhtenevä edellisen kanssa, koska julkisen valinnan näkökulma on kysyntäpuolella ja kriittinen teoria painottuu tarjontatekijöihin. Tämäntapainen lähestymistapa vaikuttaa varsin hyödylliseltä julkisen sektorin tehtävien kysyntää ja tarjontaa yhtäaikaaisesti kuvaavan mallin rakentamisen kannalta. Tutkimuksen kannalta vaikuttaisi kuitenkin siltä, että näiden kopioiden synteesi olisi lähtökohtana hedelmällisempi kuin niiden erillään pitäminen. Seuraavassa onkin tarkoituksena muotoilla ehdotelma väljäksi synteeksiksi, jonka avulla edellä esitettyjä tutkimuksen ongelmia voitaisiin poistaa.

Julkisen valinnan teoriassa yksilöt muodostavat yhteiskunnan ja julkinen sektori on olemassa vain heidän pyrkimystensä turvaamiseksi. Yksilöt tekevät rationaalisia valintoja yhtä hyvin julkishyödykkeiden kuin markkinahyödykkeidenkin suhteen, ja julkishyödykkeiden ky-

syntä kanavoituu äänestyksillä yhteiskunnalliseksi valinnoiksi, jotka vastaavat enemmistön tarpeita. Julkisen valinnan näkökulmasta julkinen sektori on siis olemassa tuottaakseen niitä julkishyödykkeitä, joita yhteiskunnassa tarvitaan, mutta joita markkinat eivät pysty tuottamaan. Julkisen sektorin tehtävänä on luoda näille hyvin laajasti ymmärrettäville julkishyödykkeille markkinoiden korvike, joilla se edustaa sekä kysyntäpuolta (demokraattinen rooli) että tarjontapuolta (toimeenpanorooli). Julkinen tuotanto on optimitasolla silloin, kun kysyntä ja tarjonta kohtaavat. Nämä korvikemarkkinat eivät tietenkään monista syistä välttämättä toimi yhtä hyvin kuin yksityisten hyödykkeiden markkinat. Jos julkisen sektorin tarjonta ei vastaa kysyntää, ovat julkishyödykkeiden markkinat epätasapainossa, mikä saattaa näkyä esimerkiksi julkistalouden liian nopeana kasvuna.

Julkisen valinnan teorian yhteiskuntamalli on yksiluokkainen ja siinä vallitsee konsensus yhteiskunnallisista tavoitteista ja niiden saavuttamisen tavasta. Kriittisen lähestymistavan mukaan taas julkisen sektorin ensisijainen tehtävä on tukea markkinatalouden kykyä uusintaa itseään. Talouselämä ja julkinen valta ovat vahvasti sidoksissa toisiinsa, koska markkinat eivät yksin pysty pitämään yllä yhteiskunnallista tasapainoa. Esimerkiksi työttömyydestä, epätasa-arvoisuudesta tai ympäristöongelmista aiheutuva tyytymättömyys voi johtaa vieraantumiseen ja mallin kriisiin, mikä julkisen sektorin on talous- ja sosiaalipolitiikallaan estettävä. Kun yhteiskunnallinen kehitys aiheuttaa uhkia markkinamallille, tulee sen oikeutus uhatuksi, ja lisää julkisen sektorin toimia tarvitaan luottamuksen palauttamiseksi (lisää esim. Habermas, 1974; Hirsch, 1983 ja Offe, 1985).¹ Tässä mielessä selitys palautuu julkisen valinnan teoriaan, koska työnjakoon perustuvassa tulonjaossa talouden toiminnan turvaaminen edistää myös yksilöiden hyvinvointia. Tämä vastaa myös käsitystä modernista länsimaisesta demokratiasta. Julkisen sektorin kehittyminen ajan myötä voidaan nähdä enemmistön haluumina mallin yhteiskunnallista tasapainoa ylläpitävinä sopeutumislisäkkeinä (vrt. Korpinen, 1988).

Julkisen sektorin demokratian ja toimeenpanon kaksoisrooli pitää sisällään kolme toimijatasoa: yksilöt ilmaisevat tarpeensa äänestäjinä, vaaleilla valitut poliitikot tekevät päätökset tarjonnasta, ja hallintoviranomaiset toimeenpanevat niitä (enemmän esim. Downs, 1957). Julkisen valinnan ajattelussa kaksitasoisuusongel-

ma voidaan sivuuttasa olettamalla, ensinnäkin, että poliitikot pyrkivät ensisijaisesti tulemaan valituiksi. Vallassaolevat poliitikot pyrkivät varmistamaan uudelleenvalintansa ja muut pyrkivät syrjäyttämään heidät. Näin poliitikot ovat riippuvaisia kannatuksesta, jota he saavat toimimalla äänestäjien haluamalla tavalla. Toiseksi, weberiläisen ihannemallin mukaan hallintokoneisto puolestaan on tavoitteiltaan neutraali. Käytännössä niin poliitikoilla kuin virkamiehilläkin voi kuitenkin olla omia tavoitteita ja äänestäjistä riippumattomia kytkentöjä. Kriittinen teoria painottuu näiden kytkentöjen suuntaan.

Julkishyödykkeiden korvikemarkkinoiden ratkaistavana on kolme perusongelmaa: preferenssien paljastamisen, resurssien allokoinnin ja toiminnan tehokkuuden ongelmat. Julkishyödykkeiden kysynnän ja tarjonnan epätasapaino voi johtua esimerkiksi siitä, että äänestäjien todelliset tarpeet eivät välity vaaleissa tehokkaaksi kysynnäksi, tai siitä että informaatio ja vaikutusvalta eivät kulje ketjussa kysynnästä tarjontaan päin niinkuin pitäisi. Poliitikkojen ja virkamiesten omat pyrkimykset eivät välttämättä käy yksiin äänestäjien etujen kanssa. Julkisvalta voi onnistua vaikuttamaan resurssiosuuteensa, jos se pystyy äänestäjien kokemien etujen lisäyksellä kompensoimaan niistä aiheutuvat veronkorotukset. Kun julkishyödykkeillä ei ole markkinahintoja, kysyntä ilmaistaan vaalikausittain, edut ja kustannukset eivät välttämättä kohdennu vastaavuusperiaatteen mukaisesti jne., on niin poliitikkojen kuin äänestäjienkin vaikea arvioida tätä kompensointia (enemmän Diamond, 1977). Jos vaikutuksen suunta kääntyy markkinaketjussa tarjonnasta kysyntään kulkevaksi, voi seurauksena olla, että julkinen sektori saa liikaa resursseja suhteessa yksityiseen sektoriin tai käyttää niitä tuhlaavasti. Kehitys on kuitenkin oikeata niin kauan kuin se on enemmistön haluamaa; vähemmistö voi esittää arvostelua, jonka tulkitseminen merkiksi kysynnän ja tarjonnan epätasapainosta olisi virhe. Mutta mikäli enemmistökin kokee, että julkishyödykemarkkinat ovat epätasapainossa, ei julkinen valinta ole muuttunut suoritteiksi kitkatomalla tavalla. Julkishyödykkeiden markkinat eivät tällöin ole toimineet tehokkaasti.²

3 YHTEENVETO JA TUTKIMUKSEN SUUNTIA

Edellä on hahmoteltu viitekehystä, jossa julkisella sektorilla on kolme tehtävää: sen on huo-

lehdittava ensinnäkin resurssien optimaalisesta kohdentumisesta yksityisen ja julkisen tuotannon välillä, toiseksi talouskehityksen vakaudesta ja kolmanneksi tulonjaon oikeudenmukaisuudesta (vrt. Musgrave & Musgrave, 1976). Kohdentamistehtävää se hoitaa huolehtimalla sellaisten palveluiden ja hyödykkeiden tuottamisesta, joita markkinat eivät pysty tuottamaan. Talouskehityksen vakautta julkinen sektori ylläpitää talouspolitiikallaan, jolla se ohjaa talouselämän toimintaa ja luo sille edellytyksiä. Tulonjakotehtävä merkitsee markkinamallin oikeutuksen ylläpitämistä ja vieraantumisen uhkan torjumista siten, että samalla turvataan ja vahvistetaan työnjakoperusteisen tulonjaon toimivuutta. Kaikille näille tehtäville on olemassa yhteiskunnallista kysyntää, ja julkisen sektorin on huolehdittava niiden kysynnän ja tarjonnan kohtaamisesta.

Mikäli julkinen sektori ei onnistu aikaansaamaan toimivia korvikemarkkinoita, syntyy ongelmia. Ongelmien havaitseminenkin kuitenkin on markkinoiden puuttuessa vaikeaa, ja tutkimusta tarvitaankin sekä ongelmien paikallistamisessa, että niiden korjaamisessa.

Mikäli julkinen sektori ei toimi enemmistön haluamalla tavalla, voidaan epätasapainon aiheuttajaa etsiä ainakin kolmesta suunnasta: Ensinnäkin saattaa olla niin, että edustuksellinen demokratia ei pysty paljastamaan todellista kysyntää oikein. Toiseksi, vaikka edustuksellinen demokratia toimisikin, on mahdollista, että ketjun myöhemmissä vaiheissa esiintyy kitkaa, joka estää vaatimusten siirtymisen suoritteiksi halutulla tavalla. Ja kolmanneksi sattaa olla mahdollista, että vaikutusvallan suunta julkishyödykemarkkinoilla kulkeekin tarjonnasta kysyntään päin eikä päinvastoin niinkuin pitäisi.

Asetelma herättää tutkimukselle monia kysymyksiä. Ensinnäkin, huomio voidaan kiinnittää niihin tapoihin, joilla julkinen valinta voitaisiin käytännössä parhaiten paljastaa. Demokratiaan sinänsä liittyy ongelmia (esim. Arrowin mahdotomuusteoreema, ks. Stiglitz, 1986), ja sen toimivuuden arviomiseksi voidaan tutkia, vastako edustuksellinen demokratia äänestäjien käsityksiä vaikuttamisen mahdollisuuksista, tai olisiko olemassa joitain parempia julkisen vallinnan kanavoitumisen menetelmiä. Esimerkiksi, yksilö kuuluu erilaisten etujensa kautta korporatiiviseen verkostoon, jossa hän voi vaikuttaa painostusryhmiensä kautta tiettyyn asiakonaisuuteen kerrallaan. Etujärjestöjen, painostusryhmien ja erilaisten suoran toiminnan muotojen käyttämisestä saattaisi olla etuja, mutta

myös haittoja, jotka olisi kyettävä arvioimaan. Keskeinen kysymys on, miten yksilöiden käytettävissä oleva informaatio muodostuu ja kulkee yhteiskunnassa. Jotta julkinen valinta olisi aito, olisi myös informaation saannin oltava poliitikoista, virkamiehistä tai talouselämästä riippumatonta. Tämä merkitsee myös julkisen sanan ja sen edustaman yleisen mielipiteen arvioimista tässä yhteydessä.

Jos kysynnän oikea paljastuminen ei ole ongelma, voidaan siirtyä tutkimaan selityksiä sille, miksi julkisen sektorin tarjonta ei vastaa esitettyä kysyntää. Se saattaa johtua esimerkiksi kilpailun puuttesta ja ns. X-tehottomuudesta, tai hallinnon sisäisistä kiihokkeista, jotka kannustavat hallinnonalan kasvattamiseen ja budjetin maksimoimiseen (ks. Niskanen, 1971). Tällöin julkiset menot kasvavat jatkuvasti, vaikka äänestäjät ja poliitikotkin sitä vastustavat (aiheesta enemmän Fiorina & Noll, 1978). Myös poliitikkojen tarkoitusperät saattavat olla vääristyneitä. Nordhaus (1975) esittää teoriassaan poliittikasvityydytyksistä suhdannevaihteluista, että poliitikot pyrkivät uudelleenvalintaansa varmistessaan ajoittamaan talouden ongelmat niin, että äänestäjät ovat heihin vaalien alla mahdollisimman tyytyväisiä. Tällöin äänestäjien ja poliitikkojen välinen linkki ei toimi eikä julkistalous ole äänestäjien hallinnassa. Poliittinen tms. tarkoituksenmukaisuus saattaa myös saada aikaan sellaisia talousyksiköiden toimintaa vääristäviä järjestelmiä, joiden seurauksena on suunnitelmiin kuulumaton julkisen sektorin kasvu.

Peacock & Wisemanin mukaan julkisen sektorin resurssiosuus jää kriisin jälkeen sitä edeltävää aikaa korkeammaksi, koska ihmiset totuvat korkeampiin veroihin. Tämä voidaan tulkita myös niin, että ihmiset ovat kriisin aikana tottuneet uusiin palveluihin, eivätkä sen menetyä halua enää luopua niistä. Ympäristössä tapahtunut muutos on siis herättänyt ihmisissä uusia tai normaaliaikoina patoutuneita tarpeita. Toisaalta tarjonnan näkökulmasta voidaan ajatella, että erilaisista institutionaalisista yms. kitkatekijöistä johtuen julkisten palveluiden purkaminen saattaa olla huomattavasti hankalampaa kuin niiden perustaminen.

Peacock & Wisemanin mukaan kriisit aiheuttavat eksogeenisistä syistä, kuten sodista tai suurista luonnononnettomuuksista. Kriittisen teorian mukaan kriisejä voi kuitenkin syntyä myös endogeenisistä syistä. Esimerkiksi talouselämän sisäinen kehitys voi aiheuttaa yhteiskunnallisia ongelmia, jotka tulevat uhkaksi mal-

lin paradigmalle, eli työnjakoperusteiselle tulonjaolle. Uhkaa voidaan torjua julkisen sektorin sopeutumisella, jolloin seurauksena voi olla julkisen sektorin kasvu. Tämänkaltaiset kriisit ovat uskottavia kriittisen teorian kuvaaman talouden ja valtiokoneiston erottamattomuuden näkökulmasta. Jos äänestäjät uskovat, että politiikalla voidaan edistää talouden toimintaa ja vaikuttaa yhteiskuntakehitykseen siten, että siitä on heille etua työnjakoperusteisen tulonjaon kautta, he myös antavat tukensa vahvalle julkiselle sektorille ja talouselämälle tehdyille myönnytyksille.³ Mutta jos julkisten menojen kasvu on eduksi poliitikoille ja virkamiehille tai talouselämälle, voidaan epäillä, että he pyrkisivät yhdessä liioittelemaan tai jopa aikaansaamaan taloudellisia, poliittisia tms. kriisejä, joilla julkisten menojen kasvu voitaisiin oikeuttaa. Tässä on jälleen kyse informaation kulusta ja sen hallitsemisen tuomasta etuasemasta. Kriisipolitiikalle asettaa rajoitteen uskottavuuden säilyttäminen. Jos politiikka menettää uskottavuutensa, koko yhteiskuntarakennelma romahtaa.

Edellä on esitetty joitakin tutkimuksen suuntia, jotka saattaisivat auttaa julkisen sektorin kasvun selittämässä ja sen ongelmien löytämisessä ja ratkaisemisessa. On tietenkin selvää, että kysymys julkisen sektorin oikeasta roolista ja koosta on liian abstrakti, jotta siitä voitaisiin tällaisten tutkimustenkaan jälkeen tehdä ehdottomia päätelmiä. Joka tapauksessa sekä kysynnän että tarjonnan samanaikainen tarkasteleminen on tarpeen, jotta julkisen sektorin toiminnan suhteen esitetyt vaatimukset voitaisiin ylipäätään nähdä oikeassa valossa.

LÄHTEET

- Abizadeh, S. & Mahmood, Y.: An empirical re-examination of Wagner's law. *Economics Letters* 26, 1988.
- Barrow, M. & Wagstaff, A.: Efficiency measurement in the public sector: an appraisal. *Fiscal Studies*, vol. 10, no. 1, 1989.
- Bird, R.: The »displacement effect»: a critical note. *Finanzarchiv, N.F. Band* 30, 1972.
- Boadway, R. & Wildasin, D.: *Public sector economics*. 2nd ed., Boston, 1984.
- Collinge, R.: Towards 'privatization' of public sector output: Decentralized contracting for public and private goods. *Journal of Public Economics*, vol 27, no. 3, August 1985.
- Diamond, J.: Econometric testing of the displacement effect»: a reconsideration. *Finanzarchiv, N.F.* 35, Heft 3, 1977.
- Dudley, L. & Montarquette, C.: A disequilibrium model of public spending. *Economics Letters* 26, 1988.

- Downs, A.: *An economic theory of democracy*. New York, 1957.
- Fiorina, M. & Noll, R.: *Voters, bureaucrats and legislators. A rational choice perspective on the growth of bureaucracy*. *Journal of Public Economics* 9, 1978.
- Habermas, J.: *Legitimation crisis*. London, 1974.
- Hirsch, J.: *Turvavaltio*. Jyväskylä, 1983.
- Korpinen, P.: *Talouden, politiikan ja kulttuurin syklisen evoluutio*. TTT, 73/1988.
- Laurila, H.: *Julkisen sektorin kasvu. Julkishallinnon sivulaudaturtyö Tampereen yliopistossa*, 1988.
- Lehto, E.: *Tehokkuus tullilaitoksessa*. TTT, *Tutkimuksia* 24, 1989.
- Musgrave, R. & Musgrave, P.: *Public finance in theory and practice*. 2nd ed., Tokyo, 1976.
- Musgrave, R. & Peacock, A.: *Classics in the theory of public finance*. New York, 1958.
- Niskanen, W.: *Bureaucracy and representative government*. Chicago, 1971.
- Nordhaus, W.: *The political business cycle*. *Review of Economic Studies*, April, 1975.
- Offe, C.: *Disorganized capitalism*. Oxford, 1985.
- Peacock, A. & Wiseman, J.: *The growth of public expenditure in the U. K. 1880—1955*. Rev. ed., London, 1967.
- Palm, H.: *Sosiaalimenojen kehitykseen vaikuttavat tekijät vuosina 1960—2030*. Sosiaali- ja terveysministeriö, Suunnitteluosasto, *Julkaisuja* 3:1988.
- Salminen, A.: *Yksityinen, julkinen ja markkinatalous*. Helsinki, 1986.
- Salminen, A.: *Public sector in western economies*. Vaasan korkeakoulun julkaisuja, *Tutkimuksia* no 134, *Administrative science* 7, 1989.
- Stiglitz, J.: *Economics of the public sector*. New York, 1986.
- Valma, A.: *Sosialistliku võistlusetulemuste arvestamine funktsioonimeetodil*. Tallinn, 1988.
1. Kriittisen teorian mukaan modernissa markkinataloudessa on välttämätöntä, että talouselämä ja poliittis-hallinnollinen järjestelmä ovat integroituneita, jotta välttyttäisiin väistämättömältä kapitalismin kriisiltä. Viimeaikaisen kehityksen valossa vaikuttaisi siltä, että modernin markkinamallin kyky torjua kriisitendenssejä olisi varsin hyvä verrattuna joihinkin muihin yhteiskuntajärjestelmiin.
 2. Tehokkuuden käsitettä on julkisen sektorin toiminnan yhteydessä kuitenkin käytettävä harkiten, koska siinä on useimmiten rajoitteena tehokkuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteiden yhteensovittamattomuus. Toisaalta, myös tehottomuudelle voi olla kysyntää yhteiskunnassa. Kun markkinasysteemi tuottaa määritelmällisesti vain tehokkuutta, ja jos myös tehottomuudelle on olemassa kysyntää, on julkisen sektorin tuotettava sitä julkishyödykkeenä. Tätä taustaa vasten esimerkiksi tehoton työnteko julkishallinnossa olisi hyväksyttävää.
 3. Modernin mallin yhteiskunnallinen oikeutus edellyttää uskoa yhteiskuntakehityksen hallittavuuteen ja julkisen vallan mahdollisuuteen vaikuttaa talouden toimintaan. Julkisen sektorin taloudellinen painoarvo edesauttaa uskottavuuden säilymistä. Pelkkä tulonsiirtojen toimittaminen ei välttämättä riitä, vaan myös viranomaistasolla on oltava tietty taloudellinen asema. Talouspolitiikan hoitaminen vaatii taloudellista massaa, jolla operoida. Julkisen vallan uskottavuuden ja mallin yhteiskunnallisen oikeutuksen ylläpitäminen asettavat tiettyjä vaatimuksia julkisen sektorin koolle.